

ANONİM ORTAKLIKLARDA TİCARET KANUNUNDAN KAYNAKLANAN AZINLIK HAKLARI

*Arş. Gör. Yılmaz YÖRDEM**

I. GİRİŞ

Bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de, geniş halk kitlelerine yayılma yoluyla, küçük birikimleri birleştirip büyük bir servet haline getiren, ülke ekonomisine büyük katkı sağlayan, ekonomik ve sosyal hayatın olmazsa olmaz bir aracı haline gelen anonim ortaklıkların, en büyük sorunlarından biri azınlık haklarında ortaya çıkmaktadır.

Devlet, cemiyet gibi topluluklarda görülen ahlaki, toplumsal, dini, kültürel ve sair bağlar, anonim ortaklığı pay sahipleri arasında bulunmamaktadır. Anonim Ortaklık yapısı göz önünde bulundurulduğunda, ortaklık pay sahipleri arasında maddi menfaatlerin mevcut olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, çoğunluğun aldığı kararlarla yönetilen anonim ortaklıklarda, çoğunluğun, ortaklıktaki pay sahipliği haklarını azınlıkta kalan ortaklar aleyhine suistimal edilebilme ihtimali her zaman mümkündür;

Zira, sadece maddi çıkar temelleri üzerinde kurulmuş ve pay ortaklarının ilişkileri de söz konusu maddi çıkara dayalı olan bir ortaklıkta, çoğunluğun, sadece kendi çıkarlarını düşünmeyip, azınlığın çıkarını da dikkate alarak, ortaklığın çıkarı gereği kararlar alması oldukça düşük bir ihtimaldir.

Anonim ortaklıklarda, ortakların taahhütlerinin artırılması veya ortaklığın tabiiyetinin değiştirilmesi (TTK. m. 388 / 1) gibi kanunun mevsuf nisap(özelliikli yetersayısı) aradığı haller haricinde, kural olarak, genel kurul kararları, basit, adi çoğunluk dediğimiz, ya en fazla oy ya da yarıdan bir fazla oy ile alınır¹.

Genel kurul kararlarında, toplantı ve karar nisaplarında, kanun hükmü icabı, yahut esas sözleşmede alınan bir hüküm gereği, çoğunluk dışında bir nisap şeklinin öngörölmüş olması, anonim ortaklıklara hakim olan, çoğunluk prensibinin olmadığı anlamına gelmez. Anonim ortaklıkların temelinde mevcut olmayan böyle bir hüküm varsa, bu bir istisnadır diyebiliriz².

Dolayısıyla, anonim ortaklıktaki bu eksikliği gidermek ve azınlığın haklarını da korumak ihtiyacından yola çıkan kanun koyucu, Ticaret Kanununun 310, 341, 348, 356, 366, 367 ve 377 maddelerinde bir takım düzenlemeler yapma gereği duymuştur.

*Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku ABD Araştırma Görevlisi

¹ POROY Reha / TEKİNALP Ünal / ÇAMOğLU Ersin, Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, Güncelleştirilmiş 9. Tıpkı Basıdan 10. Tıpkı Basım, sh. 431vd., İstanbul, 2005; DERYAL Yahya; Ticaret Hukuku, Geliştirilmiş altıncı Baskı, sh., 284., Trabzon, 2002.

² HELVACI Mehmet; “Anonim Ortaklıkta Ticaret Kanunundan Kaynaklanan Azınlık Haklarının Hukuki Niteliği ve Tanımı”, Prof. Dr. Oğuz İmregün’e Armağan, sh. 297, dn. 2, İstanbul, 1998.

II- AZINLIK HAKLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE TANIMI

A- Hukuki Nitelik

Anonim ortaklıklarda Azınlık haklarının tanımını yapmadan önce, azınlık haklarının hukuki niteliğinin saptanması daha isabetli olacaktır. Zira, Azınlık haklarının hukuki niteliği göz önünde bulundurularak yapılan bir tanım, daha doğru ve anlaşılır olacaktır³.

Yukarıda Azınlık haklarına ilişkin olarak saymış olduğumuz, TK' nun. 310, 341, 348, 356, 366, 367 ve 377' inci maddeleri incelenip değerlendirildiğinde, m. 310 haricinde geri kalan tüm maddelerin içeriğinde ele alınan hak, "talep hakkıdır". Yani, bir kez kullanılmakla yöneldiği sonucu meydana getirmeyen, sonuç için mahkemeye de başvurulabilen haklardır. Ancak, şunu unutmamak gerekir ki, genel kurul toplantısı yapılırsa, karar alınsa, sulh ve ibranın yapıldığı tutanağa geçirilmiş olsa bile, karar açıkça kanuna aykırı olduğundan, azınlık hakkı sahiplerinin bu hatalı ve yasaya muhalif genel kurul kararı aleyhine bir iptal davası açabilirler. Azınlık pay sahipleri aynı zamanda kullanmış oldukları oyları doğrultusunda sulh ve ibranın oluşmadığının tespitini de isteyebilirler⁴.

Doktrinde olumsuz azınlık hakkı olarak bilinen, hukuken düzenleme hakları içinde yönetim hakları olarak vasıflandırılan, TK. m. 310'daki azınlık hakkı, bir kez kullanılmakla artık yöneldiği

³ HELVACI, agm, sh., 303

⁴ İMREGÜN, Anonim Ortaklıklar, Yenilenmiş 4. Bası, , s. 149, İstanbul, 1989 (Anonim Ortaklıklar)

neticeyi, sulh ve ibranın yapılmamasını sağlayabilen bir haktır⁵. Olumsuz Azınlık hakkı'nın esası, hak sahibinin iradesi ile istenilen sonucun meydana gelmesidir. Oysa, olumlu Azınlık hakları denilen talep haklarında istemin ilgili organlarca kabul edilmemesi halinde yargı yoluna giderek talep hakkının kullanılması mümkündür⁶.

Genel kurul sırasında olsun, genel kurul dışında olsun, kullanılacak olumlu bir azınlık hakkının ihlal edilmesi halinde, hakları ihlal edilmiş azınlık pay sahiplerinin mahkemeye başvurarak alınan kararın iptal edilmesini isteme hakkı bulunmaktadır.

Bilançonun tasdiki hakkındaki müzakerelerin, azınlığın istemi üzerine bir ay süre ile erteleme hakkının ihlal edilmesi durumunda ortaya çıkacak sonuca yönelik davanın, doktrinde genellikle iptal davası olarak anılması tereddüt yaratabilirse de⁷ unutmamak gerekir ki; söz konusu durumda, açılması gereken davanın iptal davası değil, yokluğun tespiti davası olduğu yönünde doktrinde görüş mevcuttur⁸.

Doktrinin olumsuz azınlık hakları olarak andığı haklar, hukuken düzenleme hakları içerisinde bulunan yönetim hakları; olumlu azınlık hakları olarak vasıflandırılan haklar ise talep haklarıdır. Hukuken düzenleme hakları içerisinde bulunan yönetim haklarının

⁵ HELVACI, agm., sh. 305.

⁶ ERİŞ Gönen, Anonim Şirketler Hukuku, sh.385, Ankara, 1995

⁷ POROY / TEKİNALP / ÇAMOĞLU, age., s. 431, vd., İstanbul, 2005.

⁸ HELVACI Mehmet; "Sermaye Şirketlerinin Genel Kurul Toplantıları ve Bu Toplantılarda Bulunacak

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Komiserleri Hakkında Yönetmelik Gereği Ticaret Ortaklıklarının Özellikle

Anonim Ortaklıklarının Genel Kurullarının Yapılması", sh., 58-59, İstanbul, 1997

özelliği, hak sahibinin isteğine dayalı olarak istenilen sonucun meydana gelmesidir. Olumlu azınlık hakları olan talep haklarının özelliği ise, hak sahibinin istemine bağlı olarak istenilen sonucun meydana gelmemesi durumunda, mahkeme kanalıyla söz konusu hakkın takip edilebilmesini mümkün kılmaktadır. Azınlık haklarının bu şekilde kanunla düzenlenmiş olması, anonim ortaklık pay sahipleri arasında menfaat çatışmasının önlenmesi ya da en aza indirilmesi sağlanmış olmaktadır⁹.

Helvacı ya göre: “olumsuz Azınlık hakları teknik anlamda bir Azınlık hakkı değildir. Teknik anlamda Azınlık hakkından anlaşılması gereken, talep hakkı olarak ortaya çıkanlardır. Bu tür haklar, azlığın takibine muhtaç haklardır. Olumsuz Azınlık hakkı olarak nitelenen Azınlık hakları, azınlığın korunmasına yönelik olduğu açık olmakla beraber, kullanılmakla sonuç doğurduklarından gerçek anlamda Azınlık hakkı değildir”¹⁰.

Bir hakkın azınlık hakkı olarak sıfatlandırılmasında önemli olan, kullanılmakla hakkın sonuç doğurup doğurmaması hususu değil, hakkın azınlığın korunmasına yönelik olup olmadığı hususu olduğunu ve olumsuz azınlık hakları da azınlığın korunmasına yönelik haklar olduğuna göre, bu hakların da azınlık hakları olduğunu düşünmekteyiz.

⁹ BAHTİYAR Mehmet, Ortaklıklar Hukuku, 1. Bası, sh. 170 vd., İstanbul, 2005

¹⁰ HELVACI, agm., sh. 307-308

B- Tanım

a- Terminolojik Olarak Azınlık Hakları

Sözlük anlamı itibariyle, “ekalliyet” kelimesinin karşılığı olan “azınlık” kelimesinin, öğretiye baktığımızda, farklı şekillerde kullanılmakta olduğunu görmekteyiz. Örneğin, *Domaniç*¹¹, *Arslanlı*¹² ve *Poroy*¹³, “azlık” kelimesinin kullanılmasını tercih etmişlerdir; bunun yanında, *İmregün*¹⁴ ise, “azınlık” kelimesini kullanmayı tercih etmiştir. Farklı kullanımlar söz konusu olsa bile, anlam itibariyle bu kullanımlar arasında bir farklılık bulunmamaktadır¹⁵.

Azınlık kelimesi mi yoksa azlık kelimesi mi kullanılmalı tartışmasında; iki kelime de anlam itibariyle aynı anlam olan “ekalliyet” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, iki kelimenin de kullanılmasında herhangi bir sakıncanın olmadığını düşünmekle beraber, çalışmamda “azınlık” kelimesini kullanmayı tercih ettim.

b- Tanım Olarak Azınlık Hakları

Azınlık hakları kavramı konusunda, hukukçular tarafından değişik tanımlar yapılmakla beraber; genel olarak azınlığın haklarını

¹¹ DOMANIÇ Hayri; Anonim şirketler Hukuku Uygulaması, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C., II, sh., 814, İstanbul,1988.

¹² ARSLANLI Halil; Anonim Şirketler- C., I, Umumi Hükümler, sh., 234 vd., İstanbul, 1960.

¹³ POROY/TEKİNALP/ÇAMOĞLU; age. sh. 340. vd.,

¹⁴ İMREGÜN Oğuz; Anonim Ortaklıklar, Yenilenmiş 4. Baskı, İstanbul, Yasa Yayınları, 1989 (Anonim Ortaklıklar)

¹⁵ KİPER Osman; Uygulamada Ticaret Şirketleri, Geliştirilmiş, Genişletilmiş Üçüncü Baskı, sh., 466 – 467, İstanbul,1995.

korumak ve azınlık ile çoğunluk arasında çıkabilecek menfaat anlaşmazlıklarını bağdaştırmak amacı ile, azınlığın tek yanlı irade açıklaması ile ve kural gereği yöneltildiği organın onayına gerek olmaksızın kullanılabilen ve hakkın kötüye kullanılmaması denetimine bağlı olarak kullanılabilen talep haklarıdır, şeklinde tanımlanmaktadır¹⁶.

Anonim ortaklıklarda, çoğunluğun iktidarına giren konularda, şirket yararı için önemli bir kontrol unsuru niteliğinde olan azınlık hakları, ancak şirket sermayesinin onda birine malik azınlık pay sahipleri tarafından kullanılabilir. Ortaklık sermayesinin onda birine sahip olan azınlık pay sahipleri birlikte veya tek başına bu hakkı kullanabileceği Ticaret Kanununda düzenlenmiştir. Yani, şirket ortaklarından tek bir kişi dahi esas sermayesinin onda biri oranında pay sahibi ise, azınlık haklarını kullanabilir¹⁷.

Nitekim bu konuya ilişkin olarak, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 25.11.1978 tarih, 1978/4856 Esas ve 1978/5184 Karar ile özetle; *“Ortaklık sermayesinin en az onda biri değerinde paylara sahip olmak azınlık hakkını doğurur. Bu hak bir kişide toplanacağı gibi birden çok paydaşın birlikte hareket etmesi halinde de oluşur”*.

Hukuk sistemimizde var olan bu onda bir oranı, esas sözleşme ile azaltılabilir (Örneğin, TK. m. 366 gereği, şirket sermayesinin en az onda biri değerinde paylara sahip olan kimselerin

¹⁶ HELVACI, agm., sh., 309

¹⁷ TEKİL Fehiman; Anonim Şirketler Hukuku, sh., 289- 290, İstanbul, 1993; ANSAY Tuğrul; Anonim Şirketler Hukuku, sh., 255, Ankara, 1982.

gerekçeli talepleri durumunda, idare meclisi, genel kurulu toplantıya çağırmaya ya da gündeme madde eklemeye mecburdur. Bu istem hakkına sahip kimselerin sahip olmaları gereken payların miktarı esas sözleşme ile daha az bir miktara indirilebilir); ancak esas sözleşmeye konulacak bir hükümle yükseltilemeyeceği konusunda doktrinde fikir birliği olduğunu söyleyebiliriz¹⁸. Şunu da belirtmek gerekir ki, söz konusu yüzde on oranının azaltılabileceği konusunda doktrinde olumlu ve olumsuz görüşler ileri sürülmektedir. Bu konuyu biraz açmakta yarar olacağını düşünmekteyim.

- Olumlu görüş sahipleri,

TK. m. 366'da bulunan *“Şirket sermayesinin en az onda biri değerinde paylara sahip olan kimselerin gerektirici sebepleri bildiren yazılı talepleri üzerine idare meclisinin umumi heyeti fevkalade toplantıya davet etmesi veya umumi heyetin toplanması mukarrer ise müzakeresini istedikleri maddeleri gündeme koyması mecburidir. Bu talep hakkını haiz kimselerin sahip olmaları gereken payların miktarı, esas mukavele ile daha az bir miktara indirilebilir”* kanun hükmü ile olumlu görüş sahipleri, maddenin son cümlesinde bulunan, ana sözleşme ile bu talep hakkına sahip olan pay sahiplerinin sahip olmaları gereken payların miktarında indirim yapılabileceği hükmünü bütün azınlık haklarına uygulanabileceğini düşünmektedirler.

Olumlu görüş savunucularından Helvacı'ya göre, “esas sözleşme ile yeni azınlık haklarının kabulü mümkün olarak

¹⁸ MAHMUT Birsell, Anonim Şirketlerde Azınlık Hakları, İmran Ökteme Armağan, Ankara 1970

görüldükten sonra nisaplarda azınlık menfaatine değişiklik yapılamayacağı savı menfaatler dengesine uygun değildir¹⁹”.

Sumer ise²⁰, özel hukukta “*emredici hukuk kurallarına aykırı olmayan sözleşme hükümleri geçerlidir*” kuralı gereği diğer azınlıkta kalan ortaklar açısından, kanunda onda bir oranının azaltılamayacağı konusunda bir hüküm de bulunmadığına göre, hakkın kullanılmasını kolaylaştırıcı bir hükmün esas sözleşmeye konulmasının, azınlık haklarının amacına uygun olacağı kanaatindedir. Bu konuda aynı düşüncüyü, Kiper’ de taşımaktadır²¹.

-Olumsuz Görüş Sahipleri

Olumsuz görüş sahiplerine göre, TTK. m. 366 gereği, şirket sermayesinin en az onda biri değerinde paylara sahip olan kimselerin gerekçeli talepleri durumunda, idare meclisi, genel kurulu toplantıya çağırmaya ya da gündeme madde eklemeye mecburdur. Bu istem hakkına sahip kimselerin sahip olmaları gereken payların miktarı esas sözleşme ile daha az bir miktara indirilebilir. Ticaret Kanunundaki özel ve açık olan bu istisna dışında, bu oranlar, sözleşme ile ne artırılabilir ne de azaltılabilir. Zira, istisnanın kıyasen uygulanması uygun değildir²².

¹⁹ HELVACI, agm., s. 297. vd.

²⁰ SUMER Ayşe; Anonim Ortaklıklarda Azınlık Haklarının Korunması ve Anonim Ortaklığın Haklı Nedenle Feshi, sh., 9, İstanbul, 1991.

²¹ KİPER; age., sh., 468.

²² İMREGÜN; Kara Ticareti Hukuku Dersleri, sh., 444, İstanbul, 1984.

Erem'e göre²³, “Yasanın belirlediği onda bir oran, ana sözleşme ile çoğaltılamayacağından, TTK'nın 366. maddesindeki ayriğin dışında azaltılması da olanaksızdır”. İmregün'nün görüşü de bu doğrultudadır²⁴. Domaniç, “ müktesep hakların üstünde yer alan ve ortakların muvafakati olsa dahi ortadan kaldırılamayacağı emredici haklarla, ancak ortakların rızası ile ortadan kaldırılabilen müktesep hakların söz konusu olduğu anonim şirketlerde, esas sözleşme ile yüzde ondan daha az bir pay grubuna azınlık hakkı tanınmanın çok sakıncalı olacaktır” demektedir²⁵.

Böylelikle, Ticaret Kanununun anonim ortaklık azınlık pay sahipleri hakları için öngörmüş olduğu ortaklık sermayesinin en az onda biri oranı, yüzde yedi ya da beşi gibi daha az bir orana indirilebilir. Söz konusu en az onda biri olan bu oran, tüm azınlık hakları için değil, sadece bu madde için söz konusu olduğunu söyleyebiliriz²⁶.

²³ EREM Tuğrul S.; Ticaret Hukuku Prensipleri, C.; II., sh., 284, İstanbul, 1980.

²⁴ İMREGÜN; age., sh., 284.

²⁵ DOMANIÇ, age., s. 814, vd.

²⁶ ERİŞ Gönen; Ticari İşletme ve Şirketler, Gözden Geçirilerek Güncelleştirilmiş 3.Baskı, sh. 2097, Ankara, 2005

II. TİCARET KANUNUNA GÖRE ANONİM

ORTAKLIKLARDA AZINLIK HAKLARI

a. Azınlığın Sulh ve İbranın Onaylanmasının Engellenmesi Hakkı.

Ticaret Kanunu m.305-309 hükümleri gereği olarak, kurucuların, yönetim kurulu üyelerinin ve denetçilerin tabi oldukları sorumlulukların kalkması, şirketin tescil tarihinden itibaren dört yıl geçmiş olması ve genel kurul kararı ile sulh ve ibra kararı verilmiş olmasına bağlıdır. Sulh ve ibra kararı da Ticaret Kanunu m. 310' na göre mümkündür. Kurucuların, yönetim kurulu üyelerinin ve denetçilerin söz konusu sorumluluklarını gerektiren hükmün gayesi, kuruluş muamelelerinden dolayı mesul olan organların kuruluş sonrasında genel kurulun sulh ve ibra yolu ile mesuliyetten kurtulmalarını engellemektir²⁷.

Genel kurulun sulh ve ibra kararı için kanunda belirtilen süreler geçse bile, aynı kanun maddesine göre, *“Bununla beraber esas sermayenin onda birini temsil eden pay sahipleri sulh ve ibranın tasdikine muhalif iseler, sulh ve ibra umumi heyetçe tasdik olunamaz.”* Söz konusu azınlığın muhalefetine rağmen genel kurul, sulh ve ibrayı onaylarsa, kanuna aykırı davranmış olur ve dolayısıyla böyle bir kararın Ticaret Kanunu madde 381 koşulları doğrultusunda iptali istenebilir.²⁸

²⁷ ARSLANLI, age., s. 243 vd.

²⁸ ARSLANLI, age., s. 243 vd.

Ticaret Kanunu 381. maddesi “toplantıda hazır bulunup da, karara muhalif kalarak, keyfiyeti zapta geçirten...” lerin anonim ortaklık genel kurul kararı iptal davası açabileceği öngörmüştür. Söz konusu kanun hükmü uyarınca, anonim ortaklık genel kurul kararlarının iptali isteminde bulunabilmek için, anonim ortaklık genel kurulu toplantısında hazır bulunmak, karara muhalif kalmak ve keyfiyeti zapta geçirtmek olmak üzere üç şartın gerçekleşmesine bağlıdır.²⁹

Nitekim, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 20.11.2001 Tarih, 2001/6860 Esas ve 2001/9182 Karar ile özetle; “Genel Kurul Kararlarının iptali davasını açabilmek için, karara muhalif kalınması yeterli olmayıp, ayrıca muhalefetin tutanağa geçirilmesi şarttır. Bu dava şartını yerine getirmeyen davacının iptal davasının reddi gerekir”.(6762 sayılı TTK. m. 381) şeklinde karar vermiştir. (Kaynak : Ykd Eylül 2003 Sayfa 1383)

Yine Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, 02.06.2003 Tarih, 2003/5809 Karar ve 2003/68 Esas ile özetle; “Anonim Şirkette, genel kurul tutanağını divan heyeti ile Ticaret Bakanlığı Komiseri’nin imzalaması yeterli olup, pay sahibi zaptı imzalamaya fiilen icbar edilemez. Somut davada, yönetim ve denetim kurulu üyelerinin ibralarına ait alınan kararda da davacıların muhalefet şerhleri bulunmadığı gözetilmeden, davanın reddi yerine genel kurulun ve

²⁹ POROY/TEKİNALP/ÇAMOĞLU; age. s. 340. vd.,

alınan bütün kararların iptal edilmesine karar verilmesi usul ve kanuna aykırıdır”. şeklinde karar vermiştir. (Kaynak : Corpus)

b- Azınlığın Yönetim Kurulu Üyeleri ve Denetçiler Aleyhine Dava Açılmasını Talep Hakkı

Şirket adına yönetim kurulu üyeleri aleyhine sorumluluk davasının açılması mümkündür. Ancak, bunun için, genel kurulun karar alması gerekmektedir. Dolayısıyla, genel kurulca karar verilmiş olması sorumluluk davasının dinlenme şartlarındandır ve genel kurul tarafından alınmış bir sorumluluk davası açılma kararı olmadıkça mahkeme davayı dinlemez (Y. Tic. D., 12. 01. 1970, E. 69 / 3679 K. 97.).

Bununla beraber, genel kurul tarafından alınmış böyle bir karar olmasa bile esas sermayenin onda birini temsil eden Azınlık isterse genel kurulu davanın açılması hususunda zorlayabilir. Azınlığın böyle bir talebi karşısında genel kurul, bir ay içinde sorumluluk davası açmaya mecburdur (TTK. m. 341)^{30 31}.

c- Azınlığın Özel Denetçi Atanmasını İsteme Hakkı

Denetim hakkına ilişkin diğer emredici hükümler gibi özel denetçi atanmasına dair 348. madde hükmü de, nispi emredici nitelikte bir hükümdür³².

³⁰ ARSLANLI, age., s. 243 vd.

³¹ POROY/TEKİNALP/ÇAMOĞLU; age. s. 434. vd.,

³² TEOMAN, Ömer; “Anonim Ortaklıkta Azınlığın Genel Kuruldan Özel Denetçi Seçilmesini İsteme Hakkı ve Gündeme Bağlılık İlkesi” Otuz Yıl Ticaret Hukuku, C., 1, sh, 436, İstanbul-1971-1978

Ticaret Kanunu madde 348 f. 2 gereğince, Azınlık bazı somut olayların incelenmesi için özel denetçi tayinini genel kuruldan isteme hakkına sahiptir. TK. m. 348 f. 2 uyarınca : *“Umumi heyetin toplantı vaktinden itibaren en az altı ay önceden beri esas sermayenin en az onda birine muadil paylara sahip oldukları sabit olan pay sahipleri; son iki yıl içinde şirketin kuruluşuna veya idare muamelelerine muteallik bir suistimalin vukubulduğunu veya kanun yahut esas mukavele hükümlerine önemli bir surette aykırı hareket edildiğini iddia ettikleri takdirde, bunları veya bilançonun gerçekliğini tahkik için hususi murakıplar tayinini umumi kuruldan isteyebilirler. Bu talep reddolunduğu takdirde lüzumlu masrafları peşin ödemek, dava neticesine kadar merhun kalmak üzere sahip oldukları pay senetlerini muteber bir bankaya tevdi etmek şartı ile mahkemeye müracaat hakkını haizdirler”*.

Söz konusu kanun hükmünde, genel kuruldan özel denetçi seçilmesini isteyebilme şayet bu istem kabul edilmediyse mahkemeye müracaat edebilme olmak üzere iki tip Azınlık hakkının düzenlendiğini görmekteyiz. Gene anılan maddenin 1. fıkrasındaki *“Umumi heyet bazı muayyen hususların tetkik ve teftişi için lüzumu halinde hususi murakıp seçebilir”* şeklindeki hükümden yola çıkarak, kanun koyucunun, hususi murakıp atanmasını isteyebilme yetkisini sadece azınlığın sahip olmadığı anlaşılmaktadır³³.

³³ TEOMAN, “Özel Denetçi Atanması İstemi Genel Kurulca Reddedilen Azınlığın İzleyebileceği Yollar” Otuz Yıl Ticaret Hukuku-Tüm Makalelerim”,C.,I, (1971- 1982), İstanbul, Beta Basım Yayım,2000 s. 489vd.

Ancak, bu hakkın ifası için kanun gereği bazı şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu şartlar:

aa- Hakkı kullanacak olan azınlığın genel kurulun toplantı vaktinden en az altı ay öncesinden bu paylara sahip olması gerekir

bb- Azınlığın talebi, son iki yıl içinde şirketin kuruluşuna veya idari işlemlerine ilişkin bir suistimalin olduğu, kanun veya esas sözleşme hükümlerine önemli bir surette aykırı hareket edildiği iddiasına, ya da bilançonun gerçekliğinin araştırılması istemine dayanmalıdır.

cc- Talep genel kurul tarafından reddedildiği takdirde, masrafları peşin ödemek ve hisse senetlerinin dava sonuna kadar rehin kalmak üzere “muteber” bir bankaya verilmek sureti ile azınlık mahkemeye de başvurabilir.

dd- Böyle bir iddianın mahkemece kabulü için bu hususta yeterli delil ve emare gösterilmesi gerekmektedir.

ee- İstek sahiplerinin söz konusu taleplerinin mahkemece reddedildiği veya denetçilerin vereceği rapora göre isteğin haklı sebeplere dayanmadığı anlaşıldığı takdirde kötü niyetle hareket ettikleri ispat edilen pay sahipleri, şirketin bundan dolayı maruz kaldığı zarardan müteselsilen sorumludurlar (TTK. m. 348)³⁴.

Azınlığın mahkemeye başvurması, azınlığın önerisinin genel kurulca yerinde görülmemesi ve özel denetçi atanmaması durumunda

³⁴ ARSLANLI, age. 246. vd.; MOROĞLU, Erdoğan; “Anonim Ortaklıkta Özel Denetçi”, İHFM, 1976, S. 1-4, s. 341 vd.

mümkündür. Şayet genel kurul, azınlığın özel denetçi atama talebini uygun görerek özel denetçi atarsa, azınlık artık TK. m. 348, f. 2' nin verdiği mahkemeye başvurma yetkisini kullanamaz³⁵.

d- Yönetim Kurulu Üyeleri veya Müdürler Aleyhine Denetçilere Başvurma Hakkı

Bu hak, her pay sahibi tarafından bireysel olarak kullanılabilir. Denetçiler bu başvuruları dinlemek zorundadırlar ve yapılan araştırmalar iddiaları doğrular nitelikte ise, denetçiler bu başvuru azınlık pay sahiplerinin getirdiği şikayetleri rapor edip genel kurula duyurmaya mecburdurlar. Aksi halde bunları raporlarına geçirmeyebilirler³⁶. Ancak başvurular, esas sermayenin onda birini temsil eden pay sahipleri iseler denetçiler bu başvurma hakkındaki fikir ve görüşlerin mutlaka bildirmek zorunda ve gerek gördükleri takdirde, genel kurulu olağanüstü toplantıya derhal çağırma mecburdurlar (TTK. m. 356 / 2)³⁷.

e- Genel Kurulu Toplantıya Çağırma veya Gündeme Madde Eklenmesini İsteme Hakkı

Azınlık pay sahiplerinin genel kurulu olağanüstü toplantıya davet edebileceği Ticaret Kanunu madde 366, 377 ve Sanayi ve

³⁵ TEOMAN, “Özel Denetçi Atanması İstemi Genel Kurulca Reddedilen Azınlığın İzleyebileceği Yollar” Otuz Yıl Ticaret Hukuku-Tüm Makalelerim, C., 1, sh., 489, İstanbul-1971-1978

³⁶ MOROĞLU Erdoğan; “Anonim Ortaklıkta Azınlık Pay Sahiplerinin Genel Kurulu Toplantıya Daveti ve Mahkemenin Davete İzin Kararının Uygulanmasının Durdurulması” Makaleler, I, Tıpkı Bası, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2001, s. 225-242 (Azlığın Daveti)

³⁷ ARSLANLI, age., s. 244. vd.

Ticaret Bakanlığı Komiserleri Yönetmeliği madde 9/c' de düzenlenmiştir. Ancak, unutmamak gerekir ki, Ticaret Kanunu madde 366, 377 maddeleri hükümlerine istinaden Azınlık pay sahiplerinin genel kurulu kendilerinden toplantıya davet edebilmeleri, bu konuda mahkemeden izin almış olmalarına bağlıdır³⁸. Söz konusu maddelere göre esas sermayenin onda birine sahip olan azınlığın gerektirici nedenleri bildiren isteği üzerine yönetim kurulunun genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırması gereklidir. Şu kadar ki genel kurulun toplanması zaten mukarrer ise azınlığın görüşülmesini istedikleri maddeleri gündeme koydurmaları mümkündür (TTK. m. 366).

Yönetim kurulu, azınlığın gerektirici nedenleri bildiren isteği üzerine, genel kurulu toplantıya davet etmek veya gündeme madde eklemek zorundadır (TTK.m. 366). Bu talebin yönetim kurulunca açık veya zımnî bir şekilde dikkate alınmaması durumunda, yönetim kurulu için sorumluluk, azınlık içinse aynı amaçla denetçilere başvurma hakkı doğurur. TTK. madde 355'e göre azlığın bu talebini değerlendirecek olan denetçiler, söz konusu azınlık pay sahibi ortakların talebini reddederlerse ya da azınlık isteklerinin denetçiler tarafından dikkate alınmaması durumunda azınlık, şirket merkezinin bulunduğu yerdeki mahkemeye başvurabilir (TTK.m.356). Böyle bir başvurunun yapılabilmesi için, genel kurul ilk toplantısı sonuna kadar geçerli olmak üzere azınlık, sahip olduğu pay senetlerini rehin olarak

³⁸ DERYAL, age. s. 285

bankaya tevdi etmek durumundadır³⁹. Mahkeme, bu isteğe binaen, genel kurulu toplantıya davete ve istenilen hususları gündeme koydurtma yolunda azlığı yetkili kılabilir (TTK m. 367).

Bu konuyla ilgili olarak MOROĞLU, onda bir azlığın veya bunu oluşturabilecek sayıda pay sahibinin genel kurula alınmaması; yönetim kurulu veya denetçiler tarafından hazırlanan yıllık faaliyet raporlarında ve genel kurul toplantısında pay sahiplerine yeterli bilgi verilmemesi; gündemin hatalı ilanı vs. aykırılıklar nedeniyle genel kurul kararlarının iptalinin dava edilmiş olduğu hallerde, davalı ortaklık söz konusu aykırılıkların ilgili kararın alınmasını etkilemediğini kanıtlayarak iptal davasının reddedilmesini sağlayabilir” demektedir⁴⁰.

Azlığın talebi üzerine, şirket merkezinin bulunduğu yer ilgili mahkeme tarafından genel kurul kararlarının iptalinin dava edilmiş olduğu durumlarda, davalı ortaklık, iddia edilen aykırılıkların ilgili kararın alınmasını etkilemediğini kanıtlayarak iptal davasının reddedilmesini sağlayabilir fikrine biz de katılmaktayız. Zira, söz konusu durumda önemli olan husus, Azınlık pay sahibi ortakların iddia ettikleri hukuka aykırı durumların ortaklıkça alınmış kararları etkileyip etkilemediğidir. Aksi halde, ortaklıkça alınmış bir kararı iptal etmeye kalkışmak hukuka ve hakkaniyete aykırı olacaktır.

³⁹ MOROĞLU, Erdoğan; “Anonim Ortaklıkta Azınlık Pay Sahiplerinin Genel Kurulu Toplantıya Daveti ve Mahkemenin Davete İzin Kararının Uygulanmasının Durdurulması” Makaleler, I, Tıpkı Bası, Beta Basım

Yayın, İstanbul, 2001, s. 225-242 (Azlığın Daveti)

⁴⁰ YİĞİT, İlhan; Anonim Ortaklık Genel Kurulunun İşleyişi ve Ortaya Çıkan Sorunlar, sh., 90, İstanbul, 2005.

Unutmamak gerekir ki, anonim ortaklık azınlık pay sahiplerinin, TTK. m. 367 ye göre genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırma hususunda yetki talebinde bulunabilmesi için, öncelikle ve sırasıyla yönetim kuruluna ve denetçilere başvuruda bulunulması zorunludur. Aksi halde, azınlık pay sahiplerinin TTK. 366. maddesinde yazılı talepleri, yönetim kurulu ve TTK. 355. maddesi gereğince denetçiler tarafından nazara alınmaması durumunda, azınlık pay sahibi veya sahiplerinin, mahkemeden genel kurulun toplantıya davetini veya istedikleri hususun gündeme konulmasında kendilerinin yetkili kılınması talepleri reddedilir.

Nitekim, T.C.YARGITAY 11. Hukuk Dairesi, 09.11.2004 tarih, 2004/11064 Karar ve 2004/1883 Esasla özetle; “*Şirket azınlığının genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırma hususunda yetki talebinde bulunabilmesi için öncelikle ve sırasıyla yönetim kuruluna ve denetçilere başvuruda bulunması gerekmektedir*”. şeklinde karar vermiştir. (Kaynak : Corpus)

f- Bilançonun Onaylanması Görüşmelerinin Erteletirilmesi Hakkı

Ticaret Kanunu madde 377 uyarınca; “*Bilançonun tasdiki hakkındaki müzakere, ekseriyetin veya şirket sermayesinin onda birine sahip olan azlığın talebi üzerine bir ay sonraya bırakılır; keyfiyet 368 inci madde de yazılı olduğu üzere pay sahiplerine bildirilir ve usulü dairesinde ilan olunur. Bununla beraber azlığın talebi üzerine bir defa tehir edildikten sonra tekrar müzakerelerin geri bırakılması talep*

olunabilmek için bilançonun itiraza uğrayan noktaları hakkında gereken izahatın verilmemiş olması şarttır”.

Söz konusu kanun hükmünde, esas sermayenin onda birini temsil eden Azınlık pay sahipleri, bilanço hakkındaki görüşmelerin ertelenmesini isteyebilirler. Bu durumda görüşmeler, talep sahiplerinin gerekçe göstermelerine veya oylama yapılmasına gerek olmaksızın en az bir ay sonraya ertelenir⁴¹. Durum, Ticaret Kanunu madde 368’e uygun biçimde pay sahiplerine bildirilir ve Ticaret Kanunu madde 37’ de yazılı gazetede ilan edilir. Ertelemeye rağmen Azınlık tarafından bilanço görüşmelerinin bir defa geri bırakılabilmesi için, bilançonun itiraza uğrayan noktaları üzerinde gerekli açıklamaların Yönetim Kurulunca yapılmamış olması halinde mümkündür (TTK. m. 377)⁴².

IV- SONUÇ

Ticaret kanunumuzun sistemine paralel olarak, anonim şirketlerde pay sahiplerinin haklarının ikili bir ayrıma tabi tutulduğunu söyleyebiliriz. Şöyle ki, ticaret kanunumuzda bazı haklar tüm pay sahiplerine tanınmış olup, pay sahibinin bu haklardan yararlanabilmesi için, belirli bir oranda payın maliki olması aranmaz. Bunun için tek bir payın maliki olan pay sahibi dahi, söz konusu haklardan istifade

⁴¹ MOROĞLU, Erdoğan; TTK’ na göre Anonim Ortaklıkta Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü, sh.,196, İstanbul- 2004

⁴² TEKİALP, Ünal; “Azınlığın Bilançonun Onaylanmasına İlişkin Müzakerenin Ertelenmesi İstemi-Sorunlar-düşünceler”, İHFM., XIII, S. 1-4 (1976). s. 241 vd. ; TEOMAN, Ömer; “Azlığın Bilanço Görüşmelerinin Ertelenmesini İsteme Hakkı (TTK. m.377) Konusundaki Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi”, Otuz Yıl Ticaret Hukuku-Tüm Makalelerim, C., II, (1982-2001), İstanbul, Beta Basım Yayım, 2001, s. 127 vd. (Müzakerelerin Ertelenmesi)

edebilir. Bu açıdan anonim şirket pay sahiplerinin sahip olduğu bu tür paylara, pay sahiplerinin "bireysel hakları" denilebilir.

Buna karşılık ticaret kanunumuz, anonim ortaklıklarda bazı haklardan yararlanabilmek için, esas sermayeye oranla belirli bir miktar payın maliki olma şartını aramaktadır. Bu halde ise anonim ortaklık "azınlık hakları" denilen haklar söz konusu olmaktadır.

Ticaret Kanunu ilgili hükümlerine baktığımızda, "azınlık pay" kavramının esas sermayenin (en az) onda birini oluşturan payları ifade etmek üzere kullanıldığını görmekteyiz. Yine ticaret kanununda pay için düzenlenmiş bireysel korumanın yanı sıra, azınlık oluşturan payların sahiplerine de nitelikli bir koruma sağlanmıştır.

Anonim ortaklık pay sahibi, tek başına esas sermayenin onda birini oluşturan paya sahip olduğu takdirde, azınlık payları için öngörülen hakları da tek başına kullanabilir. Bunun yanı sıra ancak birden fazla pay sahibinin paylarını birleştirmesi sonucunda esas sermayenin onda birine ulaşabiliyorsa, azınlık paylarına tanınan haklar, bu pay sahiplerinin tümü tarafından (birlikte) kullanılabilir.

Dar kapsamlı bir çalışma ile, anonim ortaklıklarda Azınlık hakları gibi çok kapsamlı bir konuyu tümüyle ele almak ve sorunlara çözüm bulmak çok zor olmakla beraber, yazılmasında fayda sağlayacağı kanaatinde olduğum bazı hususları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

1. Anonim ortaklık, yapısı itibariyle “çoğunluk ilkesi” ne dayalı olarak idare edilen bir ortaklıktır. Unutulmamalıdır ki, bu şirket tipinde, Azınlık hakları ne kadar meşru ve korunmaya değer haklar ise, “çoğunluk hakları” da o kadar meşru ve korunmaya değer haklardır. Azlığın herhalde iyi, çoğunluğun ise herhalde kötü olduğu düşüncesinin artık günümüz de yeri kalmamıştır. Yani, çoğunluk olsun Azınlık olsun meşru olan her hak korunmalıdır. İki tarafında menfaati meşru ve birini diğerine tercih etme zorunluluğu doğarsa, adil olmak kaydıyla çoğunluğun çıkarına öncelik verilmesi gerekir.

2. Anonim ortaklıklar, girift çıkarlar ihtilafına çok açık ortaklıklardır. Dolayısıyla, birkaç sert ve katı düzenleme ile bu ihtilafları çözmeye kalkışmak yerine, geniş ve umumi hükümler konulmalı ve çıkar ihtilafları da söz konusu umumi hükümler ışığında mahkemenin takdirine bırakılarak çözülmelidir.

3. Mademki genel itibari ile azınlık haklarının tümü, hukuken talep hakları olarak nitelendiriliyor, öyleyse, azınlık haklarının tümünün aynı şekilde görülmesi ve aynı sonuçlara tabi olması icap etmektedir. Böylelikle, hem pratikte hem de doktrinde, her azınlık hakkı karşısında alınan farklı tavır da değişmiş olur.

4. Ticaret Kanunu madde 366’ deki, hükme ilişkin olarak; *“...Bu istem hakkına sahip kimselerin sahip olmaları gereken payların miktarı esas sözleşme ile daha az bir miktara indirilebilir”*. Kanun maddesi ile talep hakkını haiz olan şahısların sahip olmaları gereken payların miktarında indirim yapılabileceği hükmü kıyasen sadece, *koşul, sebep ve sonuçları aynı olan azınlık hakları için*

uygulanabilecektir. Zira, kıyas, aynı durumda olan ve aynı sebep ve sonuçları yaratan hükümler arasında yapılabilir. Bu şekilde yapılması, menfaatler dengesi açısından da orta bir yol bulunmuş olacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ANSAY Tuğrul; : Anonim Şirketler Hukuku, Ankara, 1982.
- ARSLANLI Halil; : Anonim Şirketler- C. I, Umumi Hükümler, İstanbul, 1960.
- BAHTİYAR Mehmet; : Ortaklıklar Hukuku, 1. Bası, İstanbul, 2005
- BİRSEL Mahmut; : Anonim Şirketlerde Azınlık Hakları, İmran Ökteme Armağan, Ankara 1970
- DERYAL Yahya; : Ticaret Hukuku, Geliştirilmiş altıncı Baskı, Trabzon, 2002.
- DOMANIÇ Hayri; : Anonim Şirketler Hukuku Uygulaması, Türk Ticaret Kanunu
- EREM Tuğrul S.; Ticaret Hukuku Prensipleri, C.; II., İstanbul, 1980.
- ERİŞ Gönen; : Ticari İşletme ve Şirketler, Gözden Geçirilerek Güncelleştirilmiş 3. Baskı, Ankara, 2005
- ERİŞ Gönen; : Anonim Şirketler Hukuku, sh.385, Ankara, 1995
- HELVACI Mehmet; : “Anonim Ortaklıkta Ticaret Kanunundan Kaynaklanan Azınlık Haklarının Hukuki Niteliği ve Tanımı”, Prof. Dr. Oğuz İmregün’e Armağan, İstanbul, 1998.

HELVACI, Mehmet : “Sermaye Şirketlerinin Genel Kurul Toplantıları ve Bu Toplantılarda Bulunacak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Komiserleri Hakkında Yönetmelik Gereği Ticaret Ortaklıklarının Özellikle Anonim Ortaklıklarının Genel Kurullarının Yapılması”, İstanbul, 1997

İMREGÜN Oğuz; : Anonim Şirketlerde Pay Sahipleri Arasında Umumi Heyet Kararlarından Doğan Menfaat ihtilafları ve Bunları Telif Çareleri, İstanbul, 1962.

İMREGÜN, Oğuz; : Anonim Ortaklıklar, Yenilenmiş 4. Baskı, İstanbul, Yasa Yayınları, 1989 (Anonim Ortaklıklar)

İMREGÜN, Oğuz;: Kara Ticareti Hukuku Dersleri(Genel Hükümler-Ortaklıklar-Kıymetli Evrak),12.Bası,İstanbul,Filiz Kitap Evi,2001(Kara Ticareti)

KAYA, Arslan; : Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Bilgi Alma Hakkı, sh. 129 , Ankara-2001

KİPER Osman;: Uygulamada Ticaret Şirketleri, Geliştirilmiş, Genişletilmiş Üçüncü Baskı, İstanbul,1995.

MOROĞLU, Erdoğan; : TTK’ na göre Anonim Ortaklıkta Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü, İstanbul- 2004.

MOROĞLU, Erdoğan; : “Anonim Ortaklıkta Özel Denetçi”,İHFM, 1976, S.1-4, s.341 vd.

POROY/TEKİNALP/ÇAMOĞLU; : Ortaklıklar Hukuku, İstanbul, 1970.

POROY, Reha / TEKİNALP Ünal / ÇAMOĞLU : Ersin, Ortaklıklar ve Kooperatif Güncelleştirilmiş 7. Bası, İstanbul, 1997. Şerhi, C., II,, İstanbul, 1988.

SUMER Ayşe; : Anonim Ortaklıklarda Azınlık Haklarının Korunması ve Anonim Ortaklığın Haklı Nedenlerle Feshi, İstanbul, 1991.

TEKİL Fehiman; : Anonim Şirketler Hukuku, İstanbul, 1993. Haklı Nedenle Feshi, İstanbul, 1991.

TEKİALP, Ünal; : “Azınlığın Bilançonun Onaylanmasına İlişkin Müzakerenin Ertenilmesi İstemi-Sorunlar-düşünceler”, İHFM., XIII, S. 1-4 (1976). s. 241 vd.

TEOMAN, Ömer, : “Anonim Ortaklıkta Azınlığın Genel Kuruldan Özel Denetçi Seçilmesini İsteme Hakkı ve Gündeme Bağlılık İlkesi” Otuz Yıl Ticaret Hukuku –Tüm Makalelerim”, C., I,(1971-1982), İstanbul, Beta Basım Yayım, 2000 s. 436 vd. (Özel Denetçi)

TEOMAN, Ömer; : “Özel Denetçi Atanması İstemi Genel Kurulca ReddedilenAzınlığın İzleyebileceği Yollar” Otuz Yıl Ticaret Hukuku-TümMakalelerim”, C.,I, (1971-1982), İstanbul, Beta Basım Yayım, 2000 sh. 489 vd.

TEOMAN, Ömer; : “Azlığın Bilanço Görüşmelerinin Ertenilmesini İsteme Hakkı (TTK. m.377) Konusundaki Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi”, Otuz Yıl Ticaret Hukuku-Tüm Makalelerim, C., II, (1982-2001), İstanbul, Beta Basım Yayım, 2001, s. 127 vd. (Müzakerelerin Ertenilmesi)